

**Programma van maatregelen
Berchem (Antwerpen) – Uitbreidingstraat**

Natasja Reyns

Bornem
2020

Gemotiveerd advies

Het was tot op heden enkel mogelijk een bureauonderzoek (projectcode 2020D176) uit te voeren. De uitvoering van een sloopbegeleiding is nodig (zie verslag van resultaten), maar kan pas plaatsvinden na het verkrijgen van een vergunning. De archeologienota die opgesteld werd, is nodig voor het verkrijgen van deze vergunning.

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Uit historische bronnen blijkt dat in de 18de eeuw een deel van het omwalde “Berchem Hoff” of Kasteel van Berchem binnen het zuidwestelijk deel van het plangebied lag. Na de sloop van dit kasteel, om plaats te maken voor de 19de-eeuwse Brialmontvesting, duurde het niet lang of het terrein werd weer bebouwd. Deze bebouwing zal stilaan toenemen tot op vandaag, waarbij bijna het volledige oppervlak van het plangebied bebouwd of verhard is. Naast een aantal archeologische vondsten die verwant zijn aan de Brialmontvesting, zijn er in de ruimere omgeving ook vondsten uit de metaaltijden en de late middeleeuwen aanwezig. Ondanks de impact die de gebouwen en de verhardingen hadden op de ondergrond en het daarin verborgen bodemarchief, is er een kans dat de resten van de slotgracht en de gebouwen nog aanwezig zijn op het terrein. Momenteel is niet uit te sluiten dat ook relevante archeologische resten uit andere periodes kunnen voorkomen binnen het onderzoeksgebied. Wel kunnen we stellen dat de kans klein is dat een goed bewaarde steentijd artefactensite bewaard gebleven is binnen het onderzoeksgebied, gezien de vele bouw- en sloopactiviteiten die in het verleden reeds op het terrein plaatsgevonden hebben.

De gebouwen die er momenteel staan, zijn deels onderkelderd. Toch lijkt het niet onmogelijk dat resten van de gedempte kasteelgracht en de verdwenen gebouwen nog aanwezig zijn op het terrein.

De geplande sloopwerken zullen een negatieve impact hebben op eventueel aanwezige archeologische resten. Aangezien het enkel sloopwerken betreft, kunnen relevante archeologische resten en het deel van het bodemarchief dat niet bedreigd wordt in situ bewaard blijven. Tijdens de sloopwerken is een sloopbegeleiding door een archeoloog nodig voor sloopwerken onder het maaiveld. Ter hoogte van de uit te breken kelder dient een bodemprofiel geregistreerd te worden om inzicht te krijgen in de stratigrafische opbouw op het terrein en de bewaringstoestand van het bodemarchief.

Programma van maatregelen voor een sloopbegeleiding

Administratieve gegevens

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Antwerpen, Antwerpen, Berchem, Uitbreidingstraat 325-331, Uitbreidingstraat

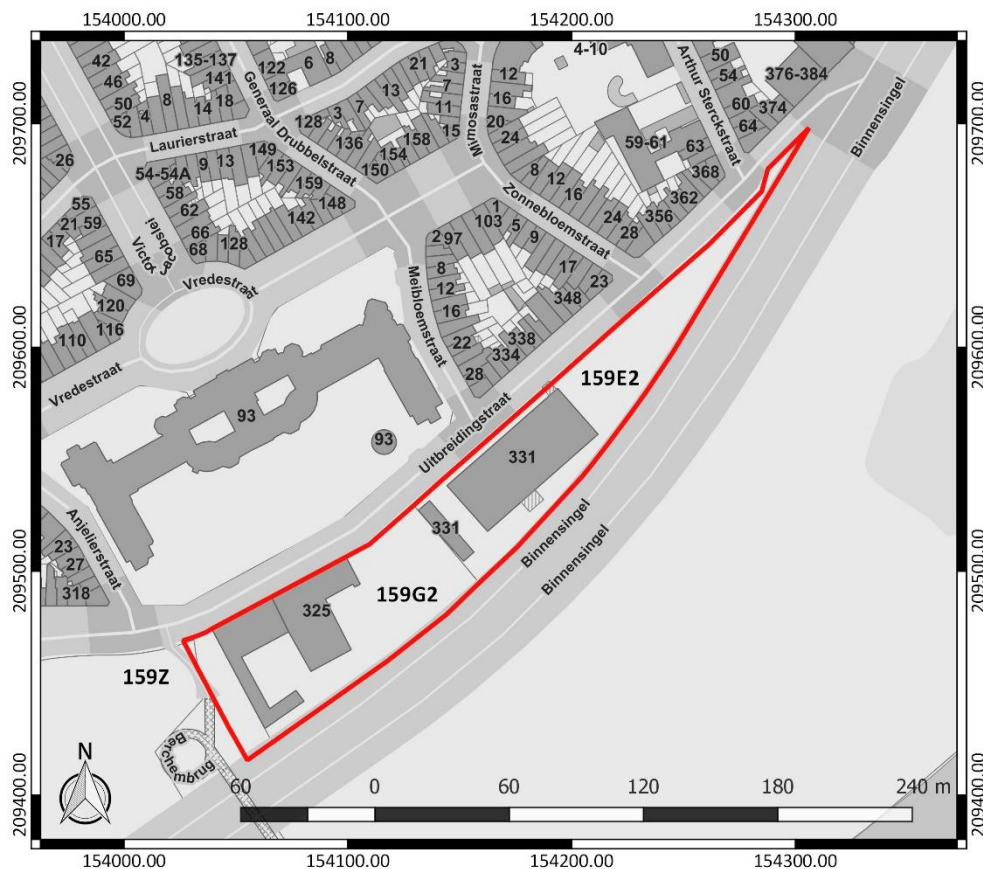
Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 154288, 209680
- 154306, 209698
- 154055, 209416
- 154026, 209469

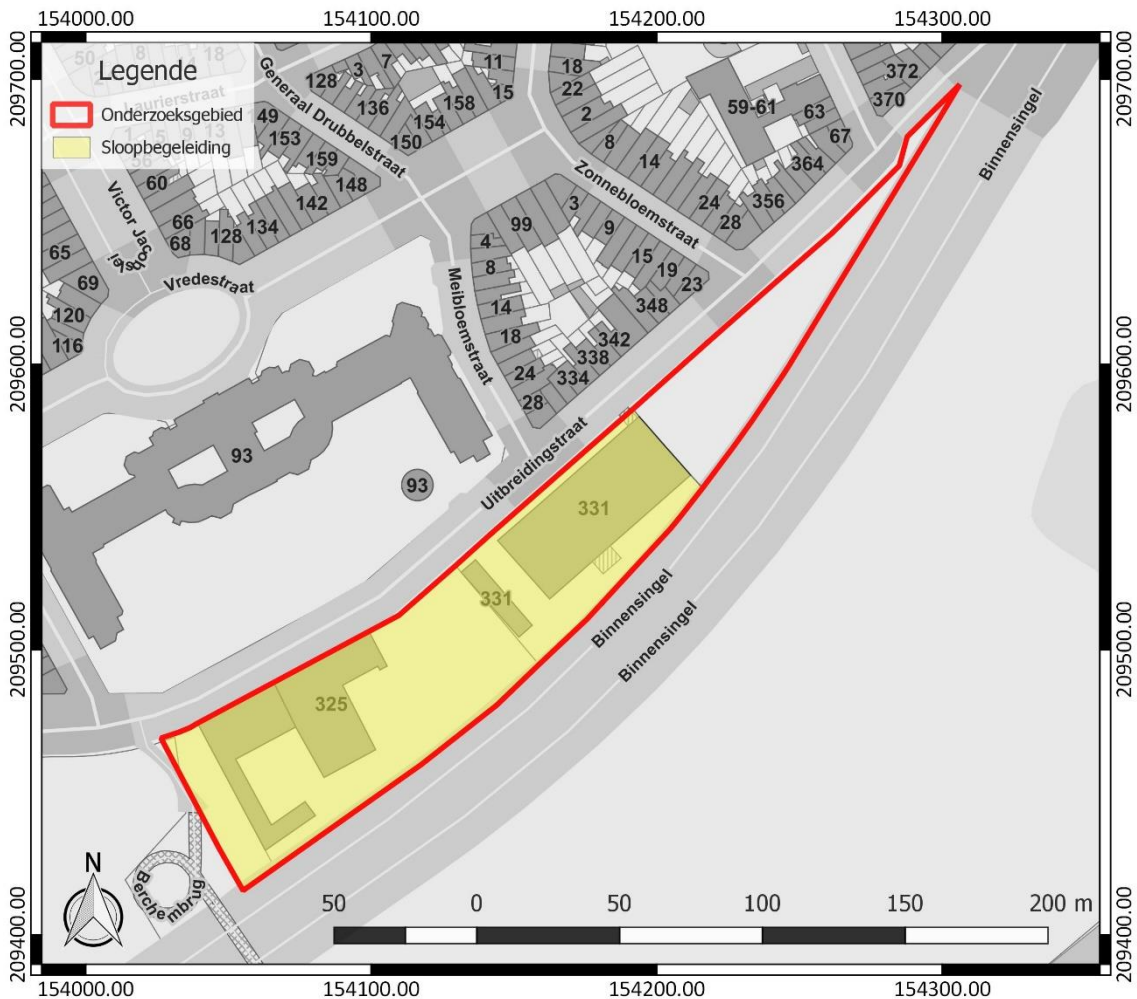
Kadastrale percelen: Antwerpen, Afdeling 21/Berchem, Afdeling 1, sectie A, nummers 159E2, 159G2 en 159Z (partim)

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 12730 m²

Kadastraal plan:

Figuur 1: Kadasterplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Figuur 2: Aanduiding van de zone waar een sloopbegeleiding nodig is, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Aanleiding van het vooronderzoek

Zie 2.3.2 in het Verslag van resultaten.

Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

Zie 2.4.4 in het Verslag van resultaten.

Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Doelstelling van een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem is nagaan of archeologische niveaus aanwezig zijn in het projectgebied en op welke diepte, om een verdere inschatting te kunnen maken van de versturende impact van de geplande werken. Ook dient het uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem uitspraken te kunnen doen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site binnen het onderzoeksgebied en over het potentieel op kennisvermeerdering.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Hoe ziet de stratigrafische opbouw van het bodemarchief er uit?
- Op welke dieptes bevinden zich relevante archeologische niveaus?
- Wat is de bewaringstoestand van het bodemarchief?
- Waar bevindt zich de grondwaterspiegel?
- Zijn archeologische sporen aangetroffen tijdens de sloopbegeleiding en zo ja, wat is de precieze afbakening ervan in de ruimte en in de tijd?

- Zijn resten van de historische bebouwing, te zien op historische kaarten, aanwezig binnen het onderzoeksgebied en zo ja, wat is de precieze afbakening ervan in de ruimte en in de tijd?
- Zijn resten te relateren aan het kasteel van Berchem of aan het Berchem hof?
- Zijn resten te relateren aan de Brialmontvesting?
- Zijn er oudere archeologische waarden dan late middeleeuwen aanwezig binnen het onderzoeksgebied en zo ja, wat is de precieze afbakening ervan in de ruimte en in de tijd?
- Zijn relevante archeologische resten aanwezig binnen het onderzoeksgebied? Zo ja, is behoud in situ mogelijk of is verder archeologisch onderzoek nodig?

Onderzoeksmethode

De keuze van de methode voor verder vooronderzoek wordt gebaseerd op de volgende vier criteria:

1° is het MOGELIJK deze methode toe te passen op dit terrein?

2° is het NUTTIG deze methode toe te passen op dit terrein (levert het iets op)?

3° is het overdreven SCHADELIJK voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein?

4° is het NOODZAKELIJK deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)?

Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt.

Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein verhard is.

Landschappelijk bodemonderzoek is relevant om de bewaringstoestand van de bodem vast te stellen, maar dat kan ook aan de hand van andere onderzoekstechnieken. Uit het bureauonderzoek blijkt dat er op het terrein al heel wat bodemingrepen hebben plaatsgevonden. Daarom is de kans erg klein dat er nog goed bewaarde natuurlijke aardkundige eenheden aanwezig zijn waarin zich een goed bewaarde steentijd artefactensite kan bevinden. Door de vele bodemingrepen en vermoedelijk ook de ophoging van het terrein in het kader van de vestingwerken, verwachten we puin in de ondergrond. Dit puin bemoeilijkt de uitvoering van een landschappelijk booronderzoek. Er zouden wel landschappelijke profielputten aangelegd kunnen worden, maar het is dan kosten-baten interessanter om meteen over te gaan naar een onderzoeksmethode die zowel inzicht kan bieden in de bewaringstoestand van het bodemarchief als ruimtelijk inzicht en inzicht in de eventuele aanwezigheid van relevante archeologische resten.

Een proefsleuvenonderzoek kan uitgevoerd worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn en om na te gaan of de gebouwen, wegen, versterkingen en wallen waarvan sprake is op de historische kaarten aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt. De onderzoeksmethode is in het kader van de geplande sloopwerken echter overdreven negatief. De diepte waarop gesloopt wordt, is ter hoogte van de aanwezige verharding slechts beperkt. Delen van het bodemarchief die niet bedreigd worden door de sloopwerken, kunnen zonder bijkomende maatregelen in situ bewaard blijven.

Wel is de uitvoering van een sloopbegeleiding nodig om eventuele relevante archeologische resten die tijdens de sloopwerken aan het licht komen, te registreren. De uitbraak van verhardingen, funderingen en andere ondergrondse massieven dient te gebeuren onder begeleiding van een archeoloog. Bovengrondse sloopwerken dienen niet begeleid te worden door een archeoloog. Omdat historische bebouwing verwacht wordt, mogen muren en funderingen die archeologisch relevant zijn niet uitbroken worden. Dit dient aangegeven te worden door de begeleidende archeoloog.

De onderzoekszone beslaat steeds de oppervlakte van ca. 9961 m². De onderzoeksdoelen zijn succesvol bereikt wanneer de vooropgestelde onderzoeksvragen en de bijkomende onderzoeksvragen die opgesteld worden naar aanleiding van elk assessment beantwoord zijn.

Onderzoekstechnieken

De verstoringsdiepte van de verschillende bodemingrepen varieert. Het onderzoek beperkt zich tot een begeleiding van de sloopwerken. De onderzoeksdiepte volgt de diepte van de te slopen verhardingen, funderingen en andere ondergrondse massieven.

Sloopbegeleiding

De uitbraak van verhardingen, funderingen en andere ondergrondse massieven dient te gebeuren onder begeleiding van een archeoloog. Ze mogen volledig uitgebroken worden. Omdat historische bebouwing verwacht wordt, mogen muren en funderingen die archeologisch relevant zijn niet uitgebroken worden. Dit dient aangegeven te worden door de begeleidende archeoloog.

Relevante archeologische resten dienen ter plaatse bewaard te blijven. Ze moeten na registratie afgedekt worden met geotextiel en een laag zuiver zand van ca. 30 cm dik. De registratie beperkt zich tot de zichtbare delen van relevante archeologische resten die tijdens de sloopwerken aan het licht komen. Het is in het kader van de sloopbegeleiding niet de bedoeling bijkomende coupes of sonderingen te maken of relevante archeologische resten verder aan het vlak vrij te leggen.

Nadat de kelder uitgebroken is, dient een bodemprofiel geregistreerd te worden om inzicht te krijgen in de stratigrafische opbouw en de bewaringstoestand van het bodemarchief. De resultaten van de sloopbegeleiding dienen gerapporteerd te worden in een nota.

Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn op dit moment geen afwijkingen voorzien ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.